

Összességében tehát kitűnő tudományos ismeretterjesztő munkával van dolgunk, amelynek értékéből az sem von le sokat, hogy maga az alapötlet valamivel izgalmasabbnak bizonyul, mint annak némelyik fejezetben történő megvalósítása. A bibliográfia további érdekes könyvekhez és szócikkekhez irányítja a gazdaságtörténet iránt érdeklődő (és angolul tudó) olvasót. A könyv legfőbb tanulsága pedig, amennyiben van ilyen, hogy a művészi alkotások sokkal többről árulkodnak, mint alkotójuk egyéniségéről. Ha jól közelítünk hozzájuk, legalább ennyit mesélnek saját korukról, annak főbb gazdaságikulturális trendjeiről, a kor emberének életmódjáról – esetenként a földrajzi határokon messze átívelve is.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Jutai Péter,
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009,
340 oldal, 2500 Ft)

Szerencsének elegyes forgása

II. Rákóczi György és kora

Ha megkérdeznénk bárkit arról, hogy milyennek ítéli meg II. Rákóczi György erdélyi fejedelem uralkodását, azon kevesek közül, akik egyáltalán bármit is tudnak róla,

döntő hányaduk bizonyosan azt válaszolná, hogy olyan felelőtlen, nagyravágyó politikus volt, aki személyes ambícióinak oltárán feláldozta a viszonylag független Erdélyi Fejedelemséget, a Tündérkertet. A valóság azonban ennél sokkal bonyolultabb, és a kialakult képet fontos újrarájzolni. Ezért öröndetes, hogy a közelmúltban megjelent Kármán Gábor és Szabó András Péter szerkesztésében a *Szerencsének elegyes forgása* című tanulmánykötet, amely a vitatott személyiségű erdélyi fejedelemmel és politikájával foglalkozik.

Fontos munka, ezt mindjárt az elején le kell szögezni. De az előzményekről is mindenképpen érdemes ejtenünk néhány szót. A 19. század utolsó harmadában kezdte Szilágyi Sándor hatalmas munkabírással feldolgozni a Rákóczi uralkodásával és főként az északkeleti háborúval foglalkozó forrásokat. Előtte vagy a negatív irányban elfogult kortársak, többek között Szalárdy János, Bethlen János és Petritivity Horváth Kozma írtak róla, vagy a később őket forrásokként használó írók foglalkoztak vele. Az 1657. év a 17. század értelmisége számára történet szemléletük meghatározó toposzává vált, az apokaliptiszis eljövételét jelezte e dátum.

A Rákócziról kialakult kép ezért érthetően csak torz lehetett, hiszen a források mindegyike támadta. Szilágyi forrásközlésével

szerencsére árnyaltabbá vált, és napjainkban is van olyan neves történész, nevezetesen Gebei Sándor, aki az erdélyi fejedelem külpolitikájával, uralkodásával foglalkozik, kutatási eredményei szintén sokat segítettek e bonyolult időszak értelmezésében. Jelen kötetben is első helyen szerepel *Lengyel protestánsok I. és II. Rákóczi György szolgálatában* című tanulmányával. A tizennégy írást tartalmazó kötet a lengyelországi hadjárat háromszötvenedik évfordulójára állt össze többek között annak a Kármán

Gábornak a szerkesztésében, aki már egyetemista korában megmutatta oroszlánkörmeit *Svéd diplomácia a Portán* című tanulmányában, és azóta is Rákóczi uralkodásának különböző kontextusaival foglalkozik. E kötetben *Rákóczi Zsigmond két esküvője* című tanulmányával jelentkezik.

Fontos kiemelni Katkó Gáspár *A krími tatárok fogságába esett erdélyi sereg története (1657–1675)* című tanulmányát is, amely az eddig megjelent munkákkal ellentétben nem a sereg vezetőinek sorsát veszi górcső alá, hanem a tisztikarét és a legénységét. Várkonyi Gábor pedig a készülő Wesselényi-monográfia

ízelítőjeként részletesen foglalkozik a politikus nádorrá választásával, bemutatva a belpolitikai erőteret is.

A kötet arra törekszik, hogy a 17. század apokaliptikus szemléletét ha nem is lebontsa, de számos ponton jelentősen korrigálja. Hiszen egészen 1657-ig

a fejedelem külpolitikája kifejezetten sikeres volt: ahogy a szerkesztők az előszóban fogalmaznak, diplomáciai aktivitása nemcsak elérte Bethlen Gábor és I. Rákóczi György teljesítményét, hanem felül is múlta azt. Összegzésként idézhetjük Gebei

Sándort, aki tanulmányában így ír a fejedelem politikájáról: „a vallási alapon működtetett Rákóczi-diplomácia pontos információkkal rendelkezett a lengyel belpolitikai helyzetről, de az információkból levont következtetések többnyire hibásak voltak.”

Sokak szerint II. Rákóczi György nem tett mást, mint igyekezett nagy elődje, Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király nyomdokaiba lépni. Az egyesített erdélyi-lengyel koronával erős ellensúlyt akart képezni mind a Habsburg, mind az oszmán birodalommal szemben, és ha lehetősége lett volna, innen segíthette volna az újra-

egyesülést a királyi Magyarországgal. E teória erős támasza Rákóczi szoros kapcsolata Nádasdy Ferenc országbíróval. Valljuk be, nem ördögtől való elgondolás, még ha tudjuk is, hogy a történelemben nincs helye a kérdés felvetésének: mi lett volna, ha...

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Kármán Gábor és Szabó András Péter, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009, 520 oldal, 4500 Ft)

GYÁNI GÁBOR:

***Az elveszíthető múlt**
A tapasztalat mint emlékezet és történelem*

Gyáni Gábor legújabb munkájában korábban folyóiratokban megjelent tanulmányait dolgozta át és szerkesztette egységes kötetbe. A könyv az egyetemes és a magyar történetírás legizgalmasabb problémáit felvillantva korábbi tudásunk és véleményeink megfontolására, ártértékelésére késztet, emellett izgalmas szellemi kalandra hív és vitára ösztönöz.

Gyáni szerint nem tartható fenn az a nálunk még mindig uralkodó történetírói meggyőződés, hogy az idő előrehaladásával, újabb és újabb források megismerésével egyre több és egyre jobb tudás birtokába juthatunk; úgy gondolja, a történeti tudást nem a folytonos tökéletesedés, hanem az állandó újraértelmezés alapozhatja meg igazán. A történelmet inkább értelmezzük, mint megismerjük, a múlt megismerhetőségének legfőbb korlátja pedig maga az adott érdeklődés, az adott korszak, az adott szituáció és az adott pozíció által meghatározott elbeszélő, a történész. Az objektív megismerés ellen szól továbbá az is, hogy a kizárólag a források összegyűjtésére és feldolgozására építő történészek nemegyszer megfelelnek arról, hogy a múlt fennmaradt, a jelenben hozzáférhető írott

dokumentumai egy korábbi diskurzus esetlegesen és részben megőrzött anyagai csupán.

Gyáni vitathatóan, de minden esetben színvonalasan és érdekfeszítően érvel például a nemzeti paradigma törvényszerű bomlása, a nemzeti történetírások változatlan formában

való további fenntarthatatlansága, a
t ö r t é n e l e m

